

BOLALAR SHIFOXONASI TURLARI VA BOLALIK DAVRLARI

Marasulova Muharramxon

Farg'ona shahar Abu Ali Ibn Sino nomidagi

Jamoat salomatligi texnikumi

Pediatriya kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolalar shifoxonasi turlari va bolalik davrlari haqida aytib o'tilgan va muallif tomonidan muhim tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: dispenser, profilaktoriylar, embrional davr (embrion), platsentar davr (homila), neonatal davr, perinatal davr,

1. Bolalar poliklinikalari.
2. Bolalar kasalxonalarining bolalar bo'limlari.
3. Sohali shifoxonalar.
4. Shahar va qishloq shifokorlik punktlari.
5. Qishloq kasalxonalarining bolalar bo'limlari.
6. Ixtisoslashtirilgan dispanserlar.
7. Sanatoriy va profilaktoriylar.
8. Maktabgacha tarbiya muassasalari va maktablar.
9. Bolalarga mo'ljallangan dam olish uylari va oromgohlar.
10. Bolalar va go'daklar uylari.

70—75 % hollarda bolalarga tibbiy xizmat ambulator yoki poliklinika muassasalarida, 25—30 % hollarda esa kasalxona sharoitida amalga oshiriladi. Kunduzgi statsionarlarga e'tiborning ortishi natijasida, ambulator-poliklinik xizmatning salmog'i yanada oshmoqda. Bu ishlarning amalga oshirilishida asosiy mutaxassis — uchastka, umumamaliyot va oila hamshiralari hisoblanadi.

Bolalar organizmi muayyan qonuniyatlarga asoslangan holda tinmay o'sib, rivojlanib boradi. Bola o'sib rivojlanish jarayonida ma'lum bir davrlarni boshidan kechiradi. Har bir davr boladagi o'ziga xos anatomofiziologik xususiyatlar bilan ta'riflanadiki, ushbu xususiyatlar jamlanib bola organizmining reaktiv xossalari va qarshilik qilish qobiliyatiga o'z ta'sirini o'tkazadi. Bu esa o'z navbatida turli yoshdagi bolalarda aniq bir kasallikning o'tishiga va patologik jarayonlarning o'ziga xos kechishiga olib keladi. Pediat-riyada bolalik davrlarining N.P. Gundobin taklif etgan sxemasi amaliy jihatdan qulayligi uchun qabul qilingan. Bunga muvofiq bolalik quyidagi davrlarga bo'linadi:

I. Bolaning ona qornida rivojlanish davri — urug'lanishdan to tug'ilgungacha (9 kalendar oyi, 10 akusherlik oyi, 39—40 hafta yoki 270—280 kungacha) davom etadi:

- a) embrional davr (embrion) — homiladorlikning dastlabki 3 oyi;
- b) platsentar davr (homila) — 3 oydan keyingi davr.
- II. Chaqaloqlik davri.
- III. Emizikli davri (kichik yasli yoshi).
- IV. Sut tishlari davri:
 - a) maktabgacha tarbiya yoshidan oldingi davr (katta yasli yoshi);
 - b) maktabgacha tarbiya yoshi davri (bolalar bog'chasiga qatnash).
- V O'smirlik davri (kichik maktab yoshi).
- VI. Balog'atga yetish davri (katta maktab yoshi).

Yuqoridagi davrlarning har birida e'tiborga olinishi zarur bo'lgan ma'lumotlar haqida to'xtalib o'tishga to'g'ri keladi.

Bolaning ona qornida rivojlanish davri urug'langan tuxum bachadon devoriga implantatsiyalangan davrdan toki bola tu'lgungacha bo'lgan davrni o'z ichiga oladi. Ana shu davrning eng qaltis oralig'i embrional davr bo'lib, bola a'zo va to'qimalarining shakllanishi va platsenta (yo'ldosh)ning rivojlanishi aynan shu davrga to'g'ri keladi. Onaning shu davrda turli o'tkir va ayniqsa, virusli kasalliklar bilan kasallanishi, turli jismoniy va ruhiy zarbalarga duch kelishi bolada tug'ma nuqsonlar paydo bo'lishiga sabab bo'ladi.

Platsentar davrda esa bola bevosita yo'ldosh orqali qon bilan ta'minlana boshlaydi. Shuning uchun bolaning rivojlanishi va o'sishi bevosita onaning umumiy ahvoriga bog'liq bo'lib qoladi. Onadagi har qanday kasallik va patologik holatlar bolaga o'z ta'sirini ko'rsatishi, keyingi rivojlanishini izdan chiqarishi mumkin. Yo'ldoshning baryerlik (himoya) qobiliyati susayishi natijasida esa, bolaning turli xil tug'ma somatik va infeksiyon kasalliklar bilan tug'ilish hollari kuzatiladi.

Chaqaloqlik davri bola tug‘ilgan kundan boshlab 28 kungacha, ya’ni 3—4 hafta, milliy an‘analarga binoan esa 40 kungacha davom etadi (chillalik davri). Chaqaloqlik davrida bola yangi, tashqi dunyoga moslashish jarayonida bo‘ladi. Har qanday noqulay holatlar va parvarishdagi nuqsonlar bolaning umumiy ahvoriga juda tez ta’sir qilishi va hali a’zo tizimlari yetilib ulgurmagan organizmni kasalliklarga chalintirib qo‘yishi mumkin. Ayniqsa, chaqaloqlar infeksiyalarga qarshi o‘ta himoyasiz. Infeksiya kindik qoldig‘i, kindik yarasi, oson jarohatlanadigan va nozik teri orqali osonlikcha kiradi va piodermiyalar, kindik kasalliklari, ba’zi hollarda esa sepsis kabi og‘ir kasalliklar kelib chiqishiga olib keladi. Infeksiyalanish aksari ona qornida, tug‘uruq vaqtida va tug‘uruqdan keyin aseptika va antiseptika qoidalariga rioya qilinmagan hollarda sodir bo‘ladi.

Emizikli davri chaqaloqlik davridan boshlab toki bola sutdan chiqarilgungacha davom etadi (aksari qiz bolalar 12—16 oylik- kacha, o‘g‘il bolalar 16—24 oylikgacha). Bu davrning xarakterli tomonlaridan biri bo‘y va vaznning juda tez ortib borishi, moddalar almashinuvining shiddatli ke- chishidir. Bola markaziy asab tizimi takomillashib boradi, o‘tirish, emaklash, tik turish, ba’zi bolalarda esa hattoki yurish kabi harakat ko‘nikmalari shakllanadi, bolalar ayrim bo‘g‘in va so‘zlarni ham chiqara boshlaydi. Harakatlar ko‘lami kengayganligi uchun bolalarning ovqatga bo‘lgan ehtiyoji ham ortadi. Lekin hazm a’zo- larining rivojlanishi hali oxiriga yetmaganligini hisobga olinadi- gan bo‘lsa, bolani iloji boricha tabiiy ovqatlantirishga ko‘proq e’tibor qaratish lozim. Shu davrda bolalarda aksari me’da-ichak kasalliklari (dispepsiyalar, diareyalar), raxit, spazmofiliya, turli diatezlar, ovqatlanish va hazm qilishning surunkali buzilishlari (distrofiyalar, ayniqsa, gipotrofiyalar), nafas a’zolari kasalliklari ko‘proq kuzatiladi. O‘tkir yuqumli kasalliklardan qizamiq, ko‘kyo‘tal va boshqalar ham shu davrda ko‘proq uchrashi aniqlangan.

Shunisi ham xarakterliki, emadigan yoshdagi bolalarda yuqo- ridagi kasalliklar

og'ir, umumiy belgilarning ustun turishi va mahalliy simptomlar kam ifodalanishi bilan o'tadi.

Sut tishlari davri emizikli davrning o'rtalaridan boshlab bola 6-7 yoshga to'lgunigacha davom etadi. Bu davr, o'z navbatida, quyidagi mayda davrlarga bo'linadi:

Maktabgacha tarbiyadan oldingi davr 1 yoshdan 3 yoshgacha bo'lgan oraliqni o'z ichiga oladi. Bu davrning xarakterli tomonlari shundan iboratki, bola juda serharakat, qiziquvchan, atrof-muhit bilan ko'proq muloqotda bo'ladigan bo'lib qoladi. Shuning uchun bolaga gigiyenik ko'nikmalarni ko'proq singdirish zarurati tug'iladi. Bu davrda bolalarda qizamiq, ko'kyo'tal, suvchechak, dizen-teriya, virusli gepatit, gripp, o'tkir respirator kasalliklar, skarlatina, difteriya va boshqa kasalliklar bilan og'rish hollari ko'proq uchraydi. Ayniqsa, shu yoshdagi bolalarda organizmning turli sabablarga ko'ra zaiflashishi sil intoksikatsiyasining yuzaga chiqishiga, ba'zida esa uning lokal shakllariga o'tib ketishiga ham olib keladi.

Maktabgacha tarbiya davri 3 yoshdan 6—7 yoshgacha oraliqni o'z ichiga oladi va bu davr bola organizmining oldingi davrlariga nisbatan anchagina mustahkamlanishi, mushaklarining rivojlanib baquvvatlashishi, katta yoshdagi kishilar bilan bir xil ovqatlanishga o'tilishi bilan xarakterlanadi. Bu davrning oxirlariga kelib bolada sut tishlari almashina boshlaydi, bola intellektual jihatdan mukammalashadi va maktabga borishga tayyorlanadi.

Bolalardagi kasalliklar deyarli yengilroq va asoratlarsiz o'tadi, lekin sil bilan kasallanish xavfi yuqoriligicha qoladi, turli xil endokrin kasalliklar paydo bo'lish ehtimoli ortadi.

O'smirlik davri (kichik maktab yoshi) 6—7 yoshdan 11—12 yoshgacha bo'lib, suyak tizimining rivojlanishi oxiriga yetadi, mushaklari zo'r berib rivojlanishda davom etadi, fikrlash, yozish va uyg'unlashgan nozik harakatlarni bajarish ko'nikmalarining mukammalashishi bilan xarakterlanadi. Sut tishlari doimiy tishlar bilan almashinib bo'ladi, bola bog'cha sharoitidan maktab sharoitiga moslashadi.

Bu yoshdagi bolalarda ham o'tkir yuqumli kasalliklar bilan og'rish hollari uchrasada, kamroq va yengilroq o'tishi bilan qolgan davrlardan farq qiladi. Lekin bu davrda bolalarda revmatizm bilan kasallanish darajasi ortadi.

Balog'atga yetish davri (katta maktab yoshi) 11—12 yoshdan 17—18 yoshgacha bo'lgan davrni o'z ichiga oladi va endokrin tizimdagi katta o'zgarishlar bilan xarakterlanadi. Chunonchi, jinsiy bezlar, qalqonsimon bez, gipofiz funksiyalari kuchayadi, bu esa bolalarda va o'smirlarda shu bezlar funksiyalarining buzilishiga xos endokrinopatiyalar paydo bo'lishiga sabab bo'ladi. Bolalarning bo'yi o'sishda tezlashadi va intellektual xususiyatlari o'zini namoyon qilaboshlaydi.

Bu davrda boladagi kasalliklar kattalarda uchraydigan kasalliklar kabi kechadigan bo'lib qoladi, yurak-tomir tizimining funksional o'zgarishlari (vegetotomir

distoniyalari), fe'l-atvorning o'zgarishi, xatti-harakatlarning dag'allashishi va turli xil nevrozlar kuzatiladi.

Bu davrda tarbiyadagi nuqsonlar bolaning asab-ruhiy va endokrinologik rivojlanishiga (ayniqsa, jinsiy) salbiy ta'sir qilishini yodda tutish lozim. Shuningdek, ikkilamchi jinsiy belgilarning paydo bo'lishi va ularni bola qanday qabul qilishi yuzasidan ham ota-ona, ham tibbiy xodimlar nazorat olib borishlari, vaqtida tegishli maslahatlar berib borishlari talab etiladi.

Bolalarning jismoniy rivojlanishi

Bolalarning jismoniy rivojlanishini baholash olib borilayotgan barcha parvarish va kuzatuv ishlarining ko'rsatkichi yoki nishonasi hisoblanadi. Bolaning asosiy xususiyatlaridan biri, uning o'sishi va rivojlanishidir. Bu ikki tushuncha yoki jarayonga alohida to'xtalishni lozim topdik.

O'sish bolada massa (og'irlik) to'planishi va ortib borishi hisoblanarsa, rivojlanish boladagi turli a'zo va tizimlarning mukammallashuvi va differentsiallashuvini bildiradi. Bu ikki jarayon bolada doimiy davom etadi, lekin hammavaqt ham baravar kechmaydi, qaysidir davrda birinchisi ustunlik qilsa, ikkinchisi ikkinchi o'ringa tushib qoladi va aksincha.

Bolaning turli davrdagi yoshiga xos farqlari ham ana shu jarayonlardan qay birining ustun turishi bilan xarakterlanadi.

Bolalarning jismoniy rivojlanishi ularning vazni (og'irligi), bo'yi, ko'krak qafasi va bosh aylanasi, kattaroq bolalarda o'pkasining tiriklik sig'imi va mushak kuchi, shuningdek, umumiy ahvolini aniqlash bilan baholanadi.

Chaqaloqning vazni tug'ilganidan keyin 3—5-kunlarga kelib 150—200 g, ko'pi bilan 300 g kamayadi (chaqaloqlardagi fiziologik holatlarga qarang). 10—12-kunlarga kelib bolaning vazni oldingisiga qaytadi va kun sayin ortib boradi (2-jadval).

Foydalanilgan adabiyotlar

Internet saydlari:

<https://uz.wikipedia.org/wiki/>

<https://fayllar.org/>

<https://med24.uz/uz/>